

*Алесь Бельскі,
доктар філалагічных навук,
прафесар*

Закаханы ў родны край

Слова пра аўтара кнігі

Кожны пісьменнік сустракае свой 60-гадовы юбілей не проста як свята, круглую дату, а як своеасаблівы дзень, значную падзею жыцця, калі ён па сутнасці трымае творчую справаздачу, робячы агледзіны плёну працы ў літаратуры. Аднак не абавязкова, каб творца сам гаварыў пра сябе, уласныя дасягненні і набыткі, бо ў такім выпадку існуе ўсё ж момант няёмкасці. Безумоўна, найлепей, калі пра жыццё і творчасць юбіляра апавядаюць іншыя,

тыя, хто добра ведае яго. Напэўна, па праву даўняга сяброўства і бяруся выказацца пра Сяргея Чыгрына – беларускага пісьменніка, краянаўцу, гісторыка, журналіста. Раблю гэты агляд з прыемнасцю і адразу з радасным здзіўленнем адзначаю, як шмат паспеў ён за гады сваёй творчай дзейнасці, якая была мэтанакіраванай і надзвычай актыўнай.

Сяргей Чыгрын нарадзіўся 24 верасня 1958 года ў вёсцы Хадзямічы, ад якой дзесяць кіламетраў да старажытнага горада Слоніма. Хату, у якой ён гадаваўся, пабудоваў ягоны дзед ажно

ў 1907 годзе. Хата стаіць і па сёння, Сяргей часта наведваецца на радзіму. Няма для яго большай асалоды, як у летні спякотны дзень папіць нагбом халоднай вадзіцы з вядра, выкручанага са студні на родным панадворку. А, спатоліўшы смагу, можна і на прызбе старой хаты пасядзець, згадаць маленства, мінулае, паразважаць пра лёс сваёй вясковай радзімы, пра жыццёва важнае і надзённае, пра хлеб духоўны...

Тут, у дзедавай хаце, хлопчыка сагравала цёплае матчына сэрца і слова. Ева Захараўна выхоўвала сына адна. Працавала ў калгасе і, нягледзячы на неспагадную долю, жыла і гаравала з думкай пра лепшы заўтрашні дзень, марыла, каб сын вывучыўся і стаў настаўнікам. Многія вяскоўцы тады хацелі для дзяцей іншага жыцця, а не цяжкай працы і беспрасвету ў калгасе. Сяргей быў хлопчык не такі, як усе вясковыя дзеці. У школьныя гады яго імя з’явілася на старонках дзіцячага піянерскага друку – у газетах “Піянер Беларусі”, “Зорька”, часопісе “Бярозка”. Сяргей дасылаў у рэдакцыі зацёмкі, допісы, смяшынкi, замалёўкі. Пачаў ён складаць і вершы. А натхніла яго на тое, каб сесці за стол і рыфмаваць, па яго словах, “радыё, якое заўсёды, пастаянна гаварыла на роднай беларускай мове”. Сапраўды, у той час, калі Сяргей быў школьнікам, ледзь не ў кожнай вясковай хаце беларускае радыё працавала цэлы дзень, не сціхала аж да апоўначы. Мы штодня чулі з эфіру мілагучную плынь родных слоў. Праўда, паэтычны дэбют Сяргея Чыгрына ў друку адбыўся толькі ў 1975 г. Сакавіцкі нумар часопіса “Бярозка” выйшаў з яго вершам “Свеціць сонейка”.

Выключную ролю ў творчым станаўленні і развіцці юнага таленту адыграў паэт Мікола Чарняўскі, які стаў першым літаратурным настаўнікам Сяргея. А працаваў тады М. Чарняўскі літкансультантам у часопісе “Бярозка”. Праз шмат гадоў Сяргей Чыгрын з цеплынёй і ўдзячнасцю гаворыць пра ліставанне са старэйшым пісьменнікам, згадвае яго ўрокі шчырага сумоўя, якія спрыялі літаратурна-творчаму развіццю: “Я, вясковы хлопчык, кожны тыдзень адсылаў яму ў Мінск свае вершы, смяшынкi, замалёўкі, а Мікалай Мікалаевіч іх чытаў і на кожнае пісьмо прысылаў адказы. А лепшыя творы друкаваў. Усе яго пісьмы я зберагаю да сённяшніх дзён. Чытаю іх і дзіву даюся: якое ў чалавека было цярдзенне, каб адказваць на кожнае маё

наіўнае і часам смешнае пісьмо. Вось гэта была школа!” (“У творах – мой жыццяпіс”). Калі хлопчык пабачыў свой твор надрукаваным на старонках часопіса “Бярозка”, то ягонай радасці не было межаў. Сяргей Чыгрын прыгадвае: “З гэтаю “Бярозкаю” я спаў, яна ляжала пад маёй падушкаю, я насіў яе ў школу разам з падручнікамі”. Сяргеева матуля паехала ў горад і набыла яшчэ пяць нумароў часопіса. Першыя публікацыі нахнялі на далейшую творчасць.

У школьныя гады Сяргей стаў вялікім аматарам кінамастацтва, цікавіўся тагачаснымі часопісамі пра кіно. Потым яго забіў і незвычайна захапіў тэатр. Гэта і прадвызначыла выбар, які зрабіў адораны юнак са Слонімшчыны. Пасля сканчэння Хадзявіцкай васьмігодкі (1974) ён паехаў паступаць на тэатральнае аддзяленне Магілёўскага культпросветвучылішча. Тады яму не мінула і шаснаццаці гадоў. Перш чым здаваць асноўныя экзамены, перад прыёмнай камісіяй Сяргею неабходна было паказаць эцюд. Страшэнна хваляваўся, бо яму бракавала сцэнічнага досведу, аднак, нягледзячы на гэта, не разгубіўся і добра выканаў эцюд-імправізацыю. Рэжысёр Валянцін Іванавіч Ермаловіч, які ў складзе прыёмнай камісіі ацэньваў абітурыентаў, пахваліў юнака. Магілёўскі перыяд стаў надзвычай важным і, напэўна, вызначальным у лёсе Сяргея Чыгрына. Ад таго часу, калі ён выходзіў на сцэну ў спектаклях, да сённяшніх дзён ён спалучаны з тэатрам. Сяргей Чыгрын шчыра прызнаўся: “...Пра вялікую сцэну не марыў. Я марыў быць тэатральным крытыкам. І крыху мая мара збылася. Бо я па-ранейшаму люблю тэатр. І працую не толькі журналістам (не люблю журналістыку), але і загадчыкам літаратурнай часткі Слонімскага дзяржаўнага драматычнага тэатра. Бо тэатр – гэта хвароба: калі яе падхапіў, то назаўсёды” (“У творах – мой жыццяпіс”). Сёння Сяргей Чыгрын непасрэдна далучаны да фарміравання тэатральнага рэпертуару ў Слоніме. У суаўтарстве з Аляксеем Якімовічам напісаў п’есу для дзяцей “Белая Мышка” (2005), з Васілём Ткачовым – “Зачараваная хатка” (2016). З-пад яго пяра на свет з’явіліся п’есы “Падарункі Дзёда Мароза”, “Зайкаў скарб”, для дарослых – камедыя “Банкамат для пенсіянераў”. Пераклаў для тэатральных пастановак больш як 20 п’ес іншамоўных драматургаў: А. Астроўскага, К. Манье, К. Гальдоні, А. Хайта, Э. Успенскага,

С. Міхалкова, Н. Абрамцавай, Г. Лабакіна, К. Папова, М. Каляды і іншых. Спектаклі па п'есах гэтых аўтараў знайшлі ўвасабленне на падмостках Слонімскага драмтэатра і сцэнах іншых беларускіх тэатраў. У 2008 годзе Сяргей Чыгрын выдаў кнігу “Тэатр у Слоніме” (2008).

Рэжысёр, заслужаны работнік культуры Беларусі Валянцін Ермаловіч – родны брат вядомага гісторыка Міколы Ермаловіча. Праўда, тады С. Чыгрын пра гэта не ведаў. Сваёй беларускасцю і адносінамі да тэатральнай справы Валянцін Іванавіч зрабіў вялікі ўплыў на юнака са Слонімсчыны. Удзячнасць да свайго выкладчыка і старэйшага сябра Сяргей Чыгрын захаваў на ўсё жыццё. Ён падрыхтаваў і выдаў зборнік успамінаў пра В. Ермаловіча “Ачышчэнне душы” (2014). Менавіта Валянцін Іванавіч паспрыяў знаёмству Сяргея з паэтам Аляксеем Пысіным. Калі даведаўся, што ён піша вершы, папярэдне сказаў Пысіну пра свайго творчага навучэнца, якому потым прапанаваў схадзіць на пасяджэнне абласнога літаратурнага літаб'яднання. Мясцовыя літаратары, пераважна рускамоўныя, сабраліся ў памяшканні рэдакцыі газеты “Магілёўская праўда”. Сяргей выступіў з чытаннем вершаў на роднай мове. Вельмі хваляваўся і перажываў, ці спадабаюцца яго першыя творы. Аляксей Пысін пасля таго, як моўчкі паслухаў усіх выступоўцаў, сказаў: “З усіх вершаў, якія тут прагучалі, мне найбольш спадабаліся вершы Сярожы Чыгрына”. Калі юнак пачуў, што Аляксей Васільевіч прапануе яго творы ў друк, здавалася, быў на сёмым небе ад шчасця. Сустрэча з Аляксеем Пысіным стала ў яго творчым жыцці і біяграфіі вельмі важнай і значнай, па сутнасці знакавай. Пачаўся паворотны этап у станаўленні Сяргея Чыгрына як паэта, маладога літаратара. Людзі мастацтва, якія сустрэліся на шляху юнака, і атмасфера творчага жыцця паўплывалі на яго далейшы лёс. Сяргей Чыгрын гаворыць: “За тры гады вучобы ў Магілёве з Валянцінам Ермаловічам і Аляксеем Пысіным мне давалося не раз прымаць удзел у літаратурна-музычных вечарынах і сустрэчах з чытачамі... Дзе мы толькі на Магілёўшчыне не былі! Дзе мы толькі не выступалі! Гэта быў рамантычна-светлы і найцікавейшы час майго юнацтва” (“Адчуванне сэрцам”).

У 1977 г. Сяргея прызвалі ў савецкае войска. Яму, як казалі ў той час, патрэбна было аддаць Радзіме доўг. Трапіў ажно на са-

вэцка-кітайскую мяжу, служыў у Забайкальскай ваеннай акрузе. Нягледзячы на цяжкасці, складанасці салдацкага жыцця і побыту, імкнуўся праявіць свой творчы патэнцыял, а таму наладзіў сувязь з ваеннымі перыядычнымі выданнямі, для якіх пісаў на армейскія тэмы.

На схіле восені 1979 г. пасля тэрміновай вайсковай службы Сяргей вярнуўся ў родныя Хадзьявічы. Не захацеў сядзець склаўшы рукі, уладкаваўся на працу ў суседняй вёсцы загадчыкам Сынковіцкага сельскага клуба. Праз нейкі час даслаў у “Сельскую газету” свае вершы. З рэдакцыі адказала літкансультант паэтка Яўгенія Янішчыц. Менавіта яна спрычынілася да публікацыі вершаў Сяргея Чыгрына на старонках газеты, а таксама дзякуючы ёй паэтычныя творы маладога аўтара са Слонімшчыны прагучалі на радыё ў перадачы “Шчырага сэраца парывы”.

Цалкам лагічным і заканамерным быў шлях Сяргея на філалагічны факультэт БДУ. Тут ён апынуўся ў асяродку творчай беларускамоўнай моладзі, вучыўся на адным курсе з Сяргеем Кавалёвым, Міхасём Карпечанкам, Леанідам Трубачом, Міколам Хаўстовічам, Вольгай Савасцюк і інш. На філфаку ён знайшоў сябе як малады творца-паэт і крытык, паспрабаваў свае сілы і ў мастацкім перакладзе. Сяргей Чыгрын стаў старстам літаратурнага аб’яднання “Узлёт”, якое на той час лічылася лепшым у рэспубліцы. Кіраваў “Узлётам” прафесар і паэт Алег Антонавіч Лойка. На чале аб’яднання былі два слонімцы, і таму, калі я наведваўся на першае пасяджэнне, пра Сяргея нехта з хлопцаў сказаў радком з Лойкавай балады: “Юнак быў з-пад Слоніма родам”. Сяргея я ўжо ведаў ад часу сельгасработ на Кругляншчыне, куды паслалі нас, студэнтаў першага і другога курсаў. Ён сам падышоў да мяне – і мы пазнаёміліся. Бо да гэтага ведалі адзін аднаго завочна: па публікацыях у дзіцячым друку. Захацелася з Сяргеем пагаварыць, але на льнозаводзе яго больш не пабачыў. Папытаў у кагосьці з Сяргеевых аднакурснікаў, дзе ён, на што пачуў: “Няўдала з’ехаў са спірты, у яго праблемы з нагой”. І вось Сяргей на пасяджэнні “Узлёту” паўстаў як вылучэнец і правая рука Алега Лойкі. Ён сапраўды веў рэй у нашым літаб’яднанні, так, як некалі Міхась Чарот ці Уладзімір Дубоўка ў “Маладняку”. Праўда, і час быў іншы, і маладнякоўская

неўтаймаванасць, бурапеннасць не былі амплуа Сяргея, наадварот, ён спакойна, без амбітнасці і паказнога форсу выконваў даручэнні кіраўніка, шчыра, па-сяброўску падтрымліваў роўныя адносіны з кожным з нас. Ужо тады ён праявіў добрыя арганізатарскія здольнасці і прывабныя чалавечыя якасці. Сяргей збіраў творы для літаратурнай старонкі “Ружовы ранак”, якая рэгулярна выходзіла ў газеце “Беларускі ўніверсітэт”. Аднаго разу Васіль Вараб’ёў, рэдактар нашай універсітэцкай газеты, калі я, студэнт-пяцікурснік, прынёс вершы ў рэдакцыю, а наш былы стараста літаб’яднання ўжо на той момант скончыў вучобу, са шкадаваннем сказаў: “Такому творчаму хлопцу, як Сяргей, няма замены”. Сяргей Чыгрын часта адносіў вершы ўдзельнікаў нашага літаб’яднання ў “Мінскую праўду”. Ён друкаваўся сам, заахвочваў да гэтага і іншых. Самая значная публікацыя С. Чыгрына ў гады студэнцтва – вершаваная нізка ў часопісе “Маладосць”, якую ў 1985 г. блаславіла ў друк паэтка Яўгенія Янішчыц. Пасля заваёвы гэтай творчай вышыні мы ўжо глядзелі на яго як на сапраўднага пісьменніка.

У студэнцкія гады Сяргей Чыгрын пачаў выступаць у друку з рэцэнзіямі, у якіх аналізаваў новыя паэтычныя кнігі, часам выказваўся досыць востра. Мне захацелася пачуць думку-меркаванне Сяргея пра маю мастацкую прозу. Прачытаў Сяргей апавяданні і аповесць пра Юрку і вылучыў у гэтых тэкстах як моцны бок дыялогі, нават параіў мне пісаць п’есы. З Сяргеем мы былі ўдзельнікамі амаль усіх сустрэч на філфаку з беларускімі пісьменнікамі, часта хадзілі на літаратурныя вечарыны ў Дом літаратара. Запрашальнікі студэнтам прэзентаваў ці перадаваў прафесар Ніл Сымонавіч Гілевіч, потым іх прыносіла на філфак паэтка Ала Канапелька, былая наша ўзлётка. Трапіць тады ў пісьменніцкі дом на Фрунзе, 5 для нас, маладых філолагаў і літаратараў, лічылася за гонар і сапраўднае шчасце.

Неяк я, студэнт-другакурснік, паскардзіўся Сяргею, што не магу патрапіць у Ленінскую бібліятэку, аднак маю ў гэтым пільную патрэбу. У “Ленінку”, як тады называлі галоўную бібліятэку ў Мінску, студэнтаў малодшых курсаў не запісвалі. Мой сябра з кімсьці перамовіў у бібліятэцы, ці не з самой Нінай Барысаўнай Ватацы, а потым прыйшоў і паведаміў, каб я пісаў заяву. Ён надыктаваў мне тэкст, а заўтра мы разам аднеслі тую

заяву ў “Ленінку”. Так дзякуючы Сяргею я пачаў наведваць беларускі аддзел нашай галоўнай “кніжніцы”. Тут у чытальных залах я меў гонар працаваць побач са Станіславам Пятровічам Шушкевічам, Іванам Якаўлевічам Навуменкам, Міколам Іванавічам Ермаловічам, Іванам Уладзіміравічам Саламевічам і многімі іншымі выдатнымі дзеячамі нацыянальнай літаратуры і культуры.

Здавалася, Сяргея як актыўнага і творчага студэнта пакінуць на кафедры, прапануюць паступаць у аспірантуру. Тым больш ён у фаворы ў прафесара Алега Антонавіча Лойкі. Аднак тады мы, наіўныя і маладасведчаныя студэнты, шмат чаго не ведалі пра навуковае закуліссе, філфакаўскую “кухню”. Хіба ў той брэжнеўскі і пазнейшы савецкі час, калі квітнелі кумаўство ды блат, сялянскаму сыну на філфаку магло свяціць штосьці большае, чым настаўніцкі шлях Лабановіча? Нават тыя таленавітыя аспіранты, хто ўсё ж цудам прабіўся ў аспірантуру, на кафедры беларускай літаратуры БДУ не засталіся, месца ім не знайшлося (я маю на ўвазе Генадзя Праневіча ды Ігара Жука). І толькі тады, калі загадчыкам кафедры стаў прафесар А. А. Лойка, сітуацыя пачала мяняцца: у аспірантуру змаглі паступаць не толькі дзеці пісьменнікаў.

Сяргей Чыгрын з маладой жонкай Ірынай паехаў працаваць на сваю радзіму. На Слонімшчыне настаўнічаў у Глоўсевіцкай сярэдняй школе (1985—1988). Потым маладога настаўніка ўзялі на працу ў газету “За перамогу камунізму” (цяпер “Слоніmsкі веснік”), чатыры гады ён адпрацаваў карэктарам. Шмат пісаў, друкаваўся. Адноўчы старшыня Слоніmsкага гаркама партыі сказаў, што Сяргей Чыгрын хоць карэктар, але піша больш за ўсіх супрацоўнікаў раёнкі. У 1992 г. з рэдакцыі газеты перайшоў у Слоніmsкі драматычны тэатр, дзе працаваў загадчыкам літаратурнай часткі. Затым падаўся ў недзяржаўны перыядычны друк, пакаштаваў журналісцкага хлеба. У 2003—2011 гг. – на пасадзе намесніка галоўнага рэдактара “Газеты Слоніmsкай”. Аднак абставіны склаліся так, што вярнуўся ў тэатральную стыхію. Ранейшы досвед працы ў тэатры і літаратурна-творчы патэнцыял зноў спатрэбіліся ва ўнікальнай установе культуры раёна і краіны. Сяргей Чыгрын з 2011 года і па сёння – загадчык літаратурнай часткі Слоніmsкага драматычнага тэатра.

Жыць і працаваць на радзіме – лёсу наканаванне. Напэўна, так Бог пажадаў-захацеў, а не толькі так склаліся абставіны. Гэта і жыццёвы крыж, і светлая радасць з дамешкам суму, і шчасце – шчасце ўжо хаця б таму, што Сяргей Чыгрын напісаў столькі цудоўных кніг пра свой родны край! Хтосьці любіць радзіму на адлегласці, з настальгіяй згадвае яе, а ён жыве тут, “дзе сэрцу ўсё блізка...”. Штодня ходзіць па слонімскіх вуліцах, ездзіць шляхамі-дарогамі сваёй бацькаўшчыны, сузірае характэрнае навакольных краявідаў. “Каханы мой край”, – на інтымна-лірычнай хвалі Сяргей Чыгрын выказаў сваё сардэчнае пачуццё любові да радзімы. Свой патрыятызм ён добра перадаў і ў наступных вершаваных радках: “Шчырая Шчара // Працякае праз Слонім // І праз // Маё сэрца” (верш “Шчара”). Нават сны, як прызнаецца Сяргей, у яго пра сваё роднае, беларускае, дарагое сэрцу і памяці. “Мне асвятляе сны мая Айчына...” – гаворыць ён. І яшчэ адно красамоўнае прызнанне: “Я выйшаў родам з гэтага народа...”. Гэта не проста паэтычныя дэкларацыі. Сяргей Чыгрын – “той, хто Айчыну кахае” не на словах, бо, рэалізуючы кніжныя праекты і культурніцкія ідэі-задумы, ён робіць канкрэтныя справы для сваіх землякоў, вяртае слонімцаў да родных вытокаў і каранёў, узбагачае іх досведам і ведамі пра гісторыю бацькаўшчыны. У першую чаргу праз кнігі ён дае магчымасць моладзі як мага больш даведацца пра родную Слонімшчыну, яе мінулае, культуру і традыцыі, няпросты і драматычны лёс знакамітых і малавядомых землякоў – і тым самым дапамагае пасталець, памудрэць, стаць палымянымі патрыётамі роднага краю, якія ганарацца сваёй прыналежнасцю да зямлі бацькоў, дзядоў і продкаў.

Радзімазнаўства – галоўны кірунак даследча-пошукавай і творчай дзейнасці Сяргей Чыгрына. І на гэтай дзялянцы ён знайшоў сябе, за шмат гадоў многае паспеў. Вывучаючы гісторыю радзімы як краязнавец, неўзабаве пераканаўся, што, кажучы яго словамі, “тут – поле неаранае”. У нястомным шчыраванні на ніве радзімазнаўства Сяргей Чыгрын займеў багаты плён уласнай працы. Слонімскі руплівец выдаў некалькі дзясяткаў гісторыка-краязнаўчых кніг і літаратурных артыкулаў: “Янка Купала і Слонімшчына” (1993), “Родам са Слонімшчыны” (2003), “Пакліканья на родны парог” (2005), “Чамяры і чамяроў-

цы” (2006), “У пошуках слоні́мскі́х скарбаў” (2007), “Мастак Антон Карніцкі” (2009), “Жыў роднай песняй” (2010), “Альбярцін” (2011), “Па слядах Купалы і Коласа”, “Такі іх лёс”, “Слоні́мскія падмуркі”, “Сярод сваіх людзей” (усе – 2012), “Іншых шляхоў не было”, “Слоні́мскі́ буквар” (абедзве – 2013), “Хочацца дахаты”, “Слонім і ваколіца” (абедзве – 2014), “125 пытанняў і адказаў з гісторыі Слоні́мшчыны” (2015), “Час спагадлівым не бывае” (2016) і інш. У гэтую скарбонку радзімазнаўчых выданняў дадаліся таксама такія кнігі Сяргея Чыгрына, як “Легенды і паданні Слоні́мшчыны” (2013), “Гісторыя Слоні́ма на старых фотаздымках і паштоўках (1900—1950)” (2014), “Слоні́мскія настроі” (2016) “Слоні́мскія гісторыі” (2017) і некаторыя іншыя. Па сутнасці слоні́мскі́ даследчык рэгіянальнай гісторыі стварыў цэлую ўнікальную краязнаўчую бібліятэчку кніг, аналагаў якой у сучаснай Беларусі няма. Можна сказаць, ён здзейсніў сапраўдны творчы подзвіг. Такія людзі, як ён, заслужаныя не толькі перад сваёй малой радзімай, але і перад нацыянальнай культурай. Яны падаюць прыклад дзейснага патрыятызму, дбайнай і самаадданай працы па адраджэнні і зберажэнні нашай культурна-духоўнай спадчыны, умацаванні гістарычнай памяці. Безумоўна, такіх людзей трэба было б ушаноўваць у нашай суверэннай краіне на самым высокім узроўні, аддаючы належнае іх падзвіжніцтву, актыўнай асветніцкай і папулярызатарскай дзейнасці. Бо ўсё, што здзейсніў і што працягвае рабіць Сяргей Чыгрын, накіравана на адкрыццё і вывучэнне багатай, шматграннай гісторыі роднага краю, выхаванне на гэтым падмурку ведаў патрыятычнай свядомасці і нацыянальнай годнасці так званай “каранявой” асобы. Бо без ведання ўласных каранёў, пацуцця роднай зямлі, Бацькаўшчыны і ўсведамлення духоўнай з’яднанасці са сваім народам, нацыянальнай прасторай чалавек ператвараецца ў перакаці-поле, бязроднага Івана, якому ў сучасным глабальным свеце ўсё роўна, дзе быць і дзе жыць. Знакаміты У. Караткевіч так гаварыў пра ўсвядомленае і адказнае стаўленне да гісторыі: “...Не пагарджаць святым сваім мінулым, // А заслужыць яшчэ, // і вартым быць яго” (“Беларускае мінулае”). Сяргей Чыгрын – прадаўжальнік караткевічаўскай традыцыі па вяртанні суайчыннікам гістарычнай свядомасці, аднаўленні і рэканструкцыі праўдзівых старонак мінулага свай-

го краю. Праўда, у даследчай дзейнасці Сяргей Чыгрына пераважае рэгіянальна-краязнаўчы ўхіл. Але гэта не змяншае ролю, значэнне яго працы як гісторыка, даследчыка і тых набыткаў ды напрацовак, якія ён прэзентаваў грамадскасці.

Галоўны клопат Сяргей Чыгрына палягае ў тым, каб землякі, усе, хто жыве на Слонімшчыне, мелі дакладнае ўяўленне пра тое, што адбывалася на іх зямлі, хто і чым вызначыўся ў мінулым, каб зрабіць свой край і яго жыццё лепшым, праславіў яго сваім талентам і здзяйсненнямі. У краязнаўчых кнігах С. Чыгрын аднаўляе “часоў былых і новых сувязь”, стварае найперш персаніфікаваную гісторыю радзімы – г. зн. гісторыю ў асобах, імёнах, абліччах славурых і вядомых землякоў. Без гэтай дыялектыкі малога і вялікага, без канкрэтных радзімазнаўчых ведаў па вялікім рахунку не можа быць сапраўднага нацыянальна-патрыятычнага духу і гарту, духоўнай еднасці і адзінства людзей. У чалавека мусіць быць адчуванне таго, што ён жыве і стаіць на сваёй зямлі, што радзіма – яго і грунт-апірышча, і духоўнае запlechча. Вось таму слонімскаму краязнаўцу і жадаецца, каб кожны зямляк жыў у сэрцы з Радзімай, ведаў, адкуль ён і хто ён, ганарыўся зямлёй продкаў і выдатных людзей свайго краю. У прадмове да адной з кніг, выдадзеных апошнім часам, Сяргей Чыгрын напісаў: “Я ганаруся сваім горадам. Тут жылі мае продкі, тут жывуць мае сваякі і сябры, тут знаёмыя мне да драбніц кожная вуліца, завулак, кожны помнік і твары маіх землякоў. Гады бяруць сваё, але старажытнасць і прыгажосць ніколі не сцерці з аблічча майго Слоніма... Проста трэба адчуваць і берагчы гэтую прыгажосць і заўсёды шанаваць гісторыю роднага горада!” У гэтых словах заключаны сэнс жыцця і творчая праграма дзейнасці слонімскага Герадота нашых дзён.

З цягам часу краязнаўчыя зацікаўленні і гістарычныя экскурсы С. Чыгрына пашырыліся. Ён пераключыўся на паглыбленае вывучэнне і даследаванне гісторыі суседніх раёнаў. Зладзіў вандроўкі па Зэльвеншчыне і Дзятлаўшчыне, наведаў памятных мясціны і малую радзіму асобных пісьменнікаў, мастакоў, навукоўцаў. Штосьці ён хацеў пачуць і даведацца, як кажуць, з першых вуснаў, таму запісваў гутаркі-дыялогі. Пэўны назапашаны краязнаўчы матэрыял у С. Чыгрына ўжо меўся, таму ў ходзе працы над кніжнымі праектамі пісьменнік-даследчык вы-

карыстаў ранейшыя публікацыі і напрацоўкі, аднак падняў новыя тэмы, прысвяціў шэраг нарысаў выбітным асобам, стварыў адметныя і запамінальныя партрэты. Суседзі-зэльвенцы і чытачы з Дзятлава атрымалі ў дарунак цікавыя і змястоўныя кнігі слонімскага аўтара “Краязнаўчымі сцяжынкамі Зэльвеншчыны” (2013) і “На радзіме Ігната Дварчаніна” (2016). У 2017 г. за краязнаўчую працу С. Чыгрын уганараваны прэміяй імя Аляксандра і Марыі Стагановічаў, якой адзначаюцца творы ў галіне непрыдуманай літаратуры. Кніга “На радзіме Ігната Дварчаніна”, за якую аўтар атрымаў прэмію, мае падзаглавак “З краязнаўчых вандровак па Дзятлаўшчыне”. С. Чыгрын мэтанакіравана збіраў дакументальныя і архіўныя матэрыялы, расшукваў рэдкія выданні ў бібліятэках з невядомымі чытачу публікацыямі. Ён, ствараючы краязнаўчыя аповеды, адштурхоўваўся ад лістоў сваіх адрасатаў і ўспамінаў, біяграфічных звестак і фактаў, сустрэч з людзьмі, канкрэтных асабістых уражанняў і назіранняў. Ён, можна сказаць, узняў з нябыту імёны многіх малавядомых аўтараў з былой Заходняй Беларусі.

У цэнтры краязнаўчых і літаратурна-даследчых зацікаўленняў С. Чыгрына – асоба, яе жыццё і дзейнасць. Сваю духоўную пародненасць, повязь са Слонімскай ён адчувае праз далучанасць да лёсу выдатных і выбітных землякоў. Ён даследаваў жыццёвы і творчы шлях Язэпа Стаброўскага, Гальяша Леўчыка, Кандрата Лейкі, Якуба Міско, Сяргея Дарожнага, Валянціна Таўлая, Анатоля Іверса, Сяргея Новіка-Пеюна, Васіля Супруна, Міколы Арочкі, Алега Лойкі, Янкі Саламевіча і інш. Аднак краязнавец распавядае не толькі пра пісьменнікаў-землякоў, але і вядомых людзей са слонімскай зямлі самых розных прафесій і заняткаў: дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў, мастакоў, навукоўцаў, медыкаў, вайскоўцаў, музыкаў, асветнікаў, педагогаў, сапраўдных беларускіх інтэлігентаў і патрыётаў. Імёны некаторых землякоў, як ужо адзначалася, вернуты краязнаўцам па сутнасці з нябыту. Дзякуючы яму стала больш вядомай асоба кампазітара і харавога дырыжора Антона Валынчыка і адбылося адраджэнне памяці пра мастака Антона Карніцкага – кожнаму з гэтых творчых людзей прысвечаны гісторыка-біяграфічны нарыс.

Шмат часу і высілкаў С. Чыгрын аддаў збіранню і вяртанню

спадчыны заходнебеларускіх пісьменнікаў і літаратараў-землякоў. Дзякуючы яго пошукавай, збіральніцкай і ўкладальніцкай працы пабачылі свет кнігі “Вяртанне да сваіх” (1999) Станіслава Грынкевіча, Франука Грышкевіча, Уладыслава Казлоўшчыка, “Рабінавы хмель” (2009) Сяргея Хмары, “Аўсяныя росы” (2011), “З глыбінь жыцця”, “Жыццё і творчасць Анатоля Іверса” (абедзве – 2012) Анатоля Іверса, “Захацелася гчасця” (2012) Алеся Сучка, “Маркотныя зоркі” (2014) Янука Дарашкевіча, “Пан Трудоўскі” (2015) Кандрата Лейкі, “Прыкрыты сэрца боль” (2015) Язэпа Вількоўшчыка і некаторыя іншыя.

Літаратуразнаўчая дзейнасць Сяргея Чыгрына перасягнула не толькі межы свайго рэгіёну, краіны, але і пашырала на блізкае і далёкае замежжа. На новай хвалі нацыянальнага адраджэння ў 1990-я гг. вярталася ў гісторыка-культурны кантэкст літаратура беларускай эміграцыі, і С. Чыгрын далучыўся да запачаткавання працэсу знаёмства з асобамі, імёнамі пісьменнікаў замежжа, чыя творчасць на радзіме была невядомай. Распачынаць гэтую справу было няпроста, бо ў грамадстве існавала адмоўнае стаўленне да беларускай эміграцыі. “Калабаранты” – так казалі ў савецкі час пра тых, хто супрацоўнічаў з нямецкімі акупацыйнымі ўладамі, а пасля Вялікай Айчыннай вайны пакінуў Беларусь. А таму ў дачыненні да нацыянальнай эміграцыі трэба было пераадольваць пэўныя ідэалагемы і стэрэатыпы, займаць уважаную пазіцыю і, не замоўчваючы факты біяграфіі дзеячаў беларускай гісторыі, літаратуры і культуры, гаварыць пра іх творчыя дасягненні і набыткі, здзейсненае імі ў свой час на карысць Бацькаўшчыны і народа, дзеля беларускай справы, нацыянальнай культуры.

Тым не менш тады, на этапе найноўшай гісторыі, метраполія павярнулася да беларускай дыяспары. Выйшаў том паэзіі беларускіх паэтаў-эмігрантаў “Туга па Радзіме” (1992), укладзены Б. Сачанкам. Пісьменнік і журналіст Л. Пранчак пазнаёміў суайчыннікаў з “Беларускай Амерыкай” (такую назву мае яго кніга, выдадзеная ў 1994 г.). На старонках перыёдыкі з’явіліся артыкулы і нарысы пра выбітных беларускіх пісьменнікаў замежжа. У 1993 г. у часопісе “Роднае слова” (№ 10) быў змешчаны артыкул С. Чыгрына “Тры постаці: Алесь Змагар, Ян Пятроўскі, Сяргей Хмара-Сіняк” (у рубрыцы “Літаратура беларускага за-

межжа”). Заўважным вынікам дбання і працы С. Чыгрына як даследчыка беларускай літаратуры стаў сабраны і пракаментаваны ім збор выбраных твораў “Рабінавы хмель” Сяргея Хмары (1905—1992), заходнебеларускага паэта і грамадскага дзеяча, які многія гады жыў на эміграцыі.

Сяргей Чыгрын як гісторык літаратуры асабліва актыўна спрычыніўся да вывучэння і даследавання беларускага пісьменства ў Польшчы. Сувязі яго з Беласточчынай даўнія, ён адзін са сталых аўтараў газеты “Ніва”. У 1995 г. у згаданым часопісе “Роднае слова” (№ 2, 3) С. Чыгрын надрукаваў артыкул “Пад дзіўны гоман Белавежскай пушчы: Беларуская літаратурная плынь у Польшчы”. Жыццё і творчасць вядомых беларусаў у суседняй краіне ён грунтоўна разглядае ў кнігах “Беларуская Беласточчына”, “З беластоцкай зямлі” (абедзве – 2008), “Шляхамі Беласточчыны” (2015). У яго кнізе “Іншых шляхоў не было” (2012) запыняе ўвагу раздзел “Родам з Беласточчыны”, а таксама тут надрукавана інтэрв’ю з Сакратам Яновічам “Крынікі – мой свет”. У іншых кніжных выданнях даследчыка змешчаны цэлы шэраг артыкулаў, у якіх ён піша пра беластоцкіх літаратараў: “Цэп і серп Алеся Барскага”, “Аб гэтым казаў мне Сакрат”, “Ён ратаваўся беларускацю” (пра М. Гайдука), “Гаворкай роднаю заліваў тугу” (пра Ю. Геніюша), “Святло паэзіі Юрыя Баены”, “Бераг вершаў Міры Лукшы” і інш. У кнігах і публікацыях пра гісторыю і літаратуру Беласточчыны С. Чыгрын прыводзіць цікавыя факты, малавядомыя біяграфічныя звесткі, дадае новыя штрыхі ці дэталі да партрэтаў знакамітасцей ці выбітных асоб, спалучаных лёсам з беластоцкай зямлёй. Сяргей Чыгрын здолеў па крупінках сабраць творчы нарбак паэта-нашаніўца Янука Дарашкевіча, які нарадзіўся ў 1890 г. у вёсцы Мялешкі на Беласточчыне. Яшчэ ў далёкім 1913 г. М. Багдановіч адзначаў, што гэты аўтар мае “палёт і талент”. І вось дзякуючы намаганням няўрымслівага слонімскага энтузіяста і дбайнага збіральніка спадчыны вершы Я. Дарашкевіча змешчаны ў кнізе “Маркотныя зоркі” (2014). У 2015 г. літаратуразнавец Сяргей Чыгрын выдаў зборнік артыкулаў і гутарак “Мора Віктара Шведа”, які прысвяціў 90-годдзю старэйшага пісьменніка Беласточчыны, імя якога фігуруе ў назве кніжкі. Мора – гэта не

водная стыхія, а родная вёска Віктара Шведа, што непадалёк ад беластоцкай Гайнаўкі.

Усё, што робіць Сяргей Чыгрын, ідзе ад сэрца, ад яго чуйнай памяці. З пачуццём адданаці і чалавечага абавязку ён рыхтаваў зборнік выбраных твораў “Паміж песняй і болем” (2010) Ляаніда Трубача, паэта, сябра і аднакурсніка, які заўчасна пакінуў наш пакутны свет, пражыў толькі 46 гадоў. Сяргей стаў ініцыятарам падрыхтоўкі гэтага выдання, аб’яднаў студэнтаў-выпускнікоў філфака БДУ 1985 г. вакол творчага праекта – і ў выніку з’явілася кніга-помнік таленавітаму паэту з Пастаўшчыны.

Паэтычная творчасць – яскравая, адметная грань асобы С. Чыгрына. Уласна кажучы, з вершаў ён пачынаў, як малады паэт-пачатковец уваходзіў у нашу беларускую літаратуру. Сёння на ягоным творчым рахунку чатыры вершаваныя зборнікі: “Шчырая Шчара” (1993), “Горад без цябе” (1999), “Лірыка” (2007), “Камень Міндоўга” (2009). У гэтых кнігах добра выявіўся талент Сяргея Чыгрына як паэта-лірыка. Тэксты лепшых паэтычных твораў пераконваюць, што ён умее пісаць вершы вобразныя, сэнсава ёмістыя і ўзнёсла-пачуццёвыя. Імпануе нацыянальны пафас твораў пра мінулае і беларускую рэальнасць. У лірыцы кахання найбольш адметна ўвасобіўся рамантычны свет яго лірычнага героя. Аднак у паэзіі Сяргей Чыгрын не прытрымліваецца прынцыпу “ні дня без радка”. У адной з гутарак ён прызнаўся: “Час паэзіі ў мяне ўжо прайшоў. Гэта час маладосці...”. Як вынікае са зместу інтэрв’ю апошняга часу, вялікай унутранай патрэбы ў тым, каб пісаць вершы, ён цяпер не мае. Гэтым і тлумачыцца катэгарычнасць выказвання пісьменніка: “...Сёння паэтычны перыяд скончыўся. Графаманам я быць не хачу, бо іх і так хапае ў кожным раёне. Хаця ўвага да паэтычных твораў у нас сёння не такая пільная і шануюная”. Між тым Сяргей адразу абмовіўся, можна сказаць, выдаў сябе: “Але вершы пішу радка” (Рэжым доступу: baj.by.be/analytics/syargey-chygryn-grafamanam...bo...). Значыць, вершы ўсё ж пішуцца, няхай сабе не так часта, як раней.

Няпоўнай была б характарыстыка пісьменніцкай індывідуальнасці Сяргея Чыгрына без вылучэння яшчэ адной важнай творчай грані – іпастасі перакладчыка. Заахоціла яго да паэтычных перастварэнняў на філфаку БДУ выкладчыца фран-

цускай мовы Святлана Мікалаеўна Любіч. Сяргей у студэнцкія гады зрабіў спробы перакладаў твораў Луізы Мішэль, Поля Элюара, Поля Верлена, Сальвадора Далі і іншых франкамоўных паэтаў. Перакладчыцкая праца займела свой працяг. Пераўвасабляў творы пераважна з украінскай і рускай моў. Апрача беларускамоўных перастварэнняў французскіх і ўкраінскіх паэтаў, ён пераклаў творы іншамоўных драматургаў.

Вераснёўская пара, калі нарадзіўся Сяргей Чыгрын, – часіна жоўта-чырвона-залацістай восені. Восені мяккай і лагоднай, па-акварэльнаму празрыстай і яснай. Цудоўная пара для одуму, разваг і летуценняў. У адным з вершаў, што ўвайшоў у зборнік “Камень Міндоўга”, аўтар гаворыць:

Мая залатая восень,
Нібы карона Міндоўга.
А я пакуль шчэ ў дарозе –
Хай будзе шчаслівай дарога.

Творчая праца прынесла шчодры пладаносны плён беларускаму краязнаўцу і пісьменніку. Сёлетняй восенню Сяргею разам са сваімі ўдзячнымі землякамі ды сябрамі-прыхільнікамі ёсць што аглядаць на такім ураджайным полі яго клопату і нястомнай дзейнасці. А сцежка-дарога выкіроўвае на новы абсяг, на новае кола жыцця і творчасці. Не сумняваюся: мой сябра, духоўны пабрацім і шчыры беларус са Слоніма не спыніцца ў сваёй штодзённай хадзе і творчых шуканнях новага, невядомага, неспазнанага. Няхай будучь спрыяльнымі для слонімскага вандроўніка-радзімазнаўцы ўсе поры года, хай яму шэнціць і шчасціць яшчэ доўга-доўга!

2018